

CYNGOR SIR YNYS MÔN		
Adrodd i:	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio	
Dyddiad:	18 Ebrill 2024	
Pwnc:	'Materion/Risgiau' sy'n weddill	
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 MarcJones@anglesey.gov.wales	
Awduron yr Adroddiad:	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg MarionPryor@anglesey.gov.wales	Nanette Williams Prif Archwilydd NanetteWilliams@anglesey.gov.wales
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae'r adroddiad hwn yn bodloni gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011, sy'n gosod y dyletswyddau cyfreithiol y mae'n rhaid i bwyllgor archwilio o fewn cyngor eu cyflawni, yn enwedig o ran goruchwyltio trefniadau archwilio mewnol yr awdurdod. Mae cylch gorchwyl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cyflwyno cyfrifoldeb ar y pwyllgor i fonitro'r gwaith o weithredu camau cytunedig (3.4.8.10.10). Mae'r adroddiad hwn yn darparu diweddariad ar statws y risgiau sy'n weddill y tynnwyd sylw atynt yn ystod yr Archwiliad Mewnol. Mae'r adroddiad hwn hefyd yn cyflawni gofynion Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus , sy'n gofyn i'r prif weithredwr archwilio sefydlu proses ddilydol er mwyn monitro a sicrhau bod y camau rheoli wedi'u gweithredu'n effeithiol, neu bod uwch reolwyr wedi derbyn y risg o beidio â chymryd camau. (Safon 2500).		

1. Cyflwyniad

- 1.1. Mae Archwilio Mewnol, ar ran y Cyngor, yn monitro materion a risgiau sydd wedi cael eu hadnabod yn ystod gwaith archwilio drwy ei system olrhain camau, 4action.
- 1.2. Mae'r dangosfwrdd yn rhoi darlun gwir o berfformiad cyfredol mewn perthynas â mynd i'r afael a chamau sy'n weddill, ac mae'n hwyluso'r gwaith o olrhain ac adrodd y wybodaeth hon yn effeithiol. Mae'r Pennaeth Archwilio a Risg yn rhannu'r dangosfwrdd hwn yn aml gyda'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, fel rhan o'i hadroddiadau sy'n cynnig diweddariad ar archwilio mewnol.
- 1.3. Yn ogystal, mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio wedi gofyn os oes modd derbyn adroddiad manwl ar wahân sy'n amlinellu'r perfformiad cyffredinol o ran mynd i'r afael â chamau archwilio, ddwywaith y flwyddyn. Yn ei gyfarfod ar 21 Medi 2021, aeth y Pwyllgor blaenorol ati i ystyried a gwneud penderfyniad ynghylch y manylion y dylid eu cynnwys yn yr adroddiad, er mwyn bodloni ei anghenion sicrwydd yn y maes hwn.

2. Argymhelliad

2.1. Fod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn:

- Ystyried cynnydd y Cyngor mewn perthynas ag ymdrin â'r 'Materion/Risgiau' Archwilio Mewnol sy'n weddill, a phenderfynu a yw hyn yn foddhaol.

Materion a Risgiau sy'n Parhau i fod angen Sylw

Ebrill 2024

Marion Pryor BA MA CMIIA CPFA ACFS

Nanette Williams MSc CMIIA CIA

Cynnwys

Cyflwyniad _____	1
Perfformiad Cyfredol _____	2
Graff 1 – Cyfanswm y Camau sy'n Parhau i fod angen Sylw _____	2
Graff 2 – Camau Gorddyledus _____	2
Graff 3 – Cyfanswm y Materion/Risgiau yn ôl Statws _____	3
Graff 4 – Cyfanswm y Materion/Risgiau yn ôl Statws (dyledus) _____	3
Graff 5 – Yr holl Faterion/Risgiau sy'n Parhau i fod angen sylw fesul blwyddyn _____	4
Atodiad 1: Statws Manwl Materion/Risgiau 'Sylweddol' sy'n Parhau i fod angen Sylw _____	6

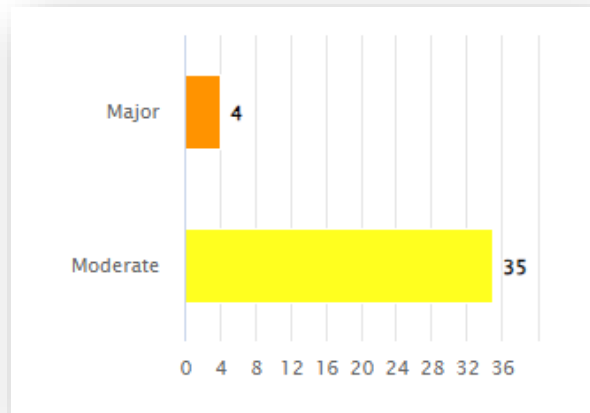
Cyflwyniad

1. Mae Cylch Gorchwyl y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn gosod cyfrifoldeb arno i fonitro'r gwaith o weithredu'r camau y cytunwyd arnynt o ganlyniad i waith yr adran Archwilio Mewnol.
2. Er mwyn rhyddhau'r ddyletswydd hon, gofynnodd y Pwyllgor am adroddiad manwl yn dangos perfformiad y Cyngor o ran mynd i'r afael â'r camau sy'n parhau i fod angen sylw ddwywaith y flwyddyn yn ei gyfarfodydd ym mis Ebrill a Medi.
3. Fel yr adroddwyd yn flaenorol, nid yw Archwiliadau Mewnol bellach yn gwneud argymhellion wrth adrodd 'Materion' a 'Risgiau'. Er mwyn annog rheolwyr i fod yn atebol am y risgiau hyn, mae'n gyfrifoldeb arnynt i ddatblygu cynllun gweithredu er mwyn mynd i'r afael â'r materion /risgiau sydd wedi'u hadnabod, ac rydym yn monitro sut yr ymdriniwyd â'r risgiau hyn.
4. Mae adroddiadau sydd wedi derbyn sicrwydd 'cyfyngedig', neu 'dim' sicrwydd yn destun adolygiad dilyn i fyny ffurfiol gan yr adran Archwilio Mewnol, a rhaid paratoi adroddiad archwilio a darparu sgôr sicrwydd. Rydym yn monitro'r holl 'faterion' a 'risgiau' eraill gan ddefnyddio system olrhain camau corfforaethol y Cyngor (4action).
5. Rydym wedi datblygu a mireinio dangosfwrdd i ddefnyddwyr ar 4action, sy'n dangos darlun gwirioneddol o berfformiad cyfredol o ran mynd i'r afael â champau sy'n parhau i fod angen sylw, ac yn hwyluso'r gwaith o olrhain ac adrodd ar yr wybodaeth hon.
6. Rydym yn monitro camau gorddyledus yn barhaus er mwyn cael diweddariadau gan reolwyr ynghylch y cynnydd o ran mynd i'r afael â hwy yn brydlon.

Perfformiad Cyfredol

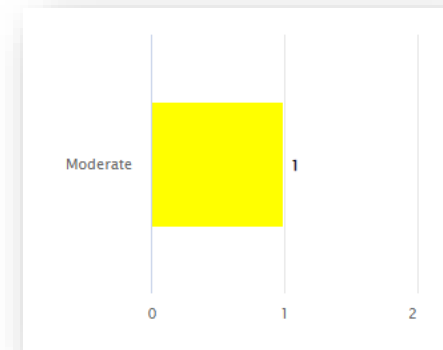
7. Mae'r pum graff canlynol yn dangos y camau sy'n parhau i fod angen sylw ar draws y Cyngor fel ac yr oedd pethau ar 31 Mawrth 2024. Ceir diweddariad statws manwl ar y pum mater/risg sy'n parhau i fod angen sylw yn [Atodiad 1](#) yn ogystal.
8. Dylid nodi na chodwyd unrhyw faterion/risgiau 'coch' neu 'gritigol' yn ystod y flwyddyn, ac nid oes 'materion/risgiau' coch neu 'gritigol' yn parhau i fod angen sylw ar hyn o bryd
9. Ar 31 Mawrth 2024, roeddem yn olrhain 39 cam sy'n parhau i fod angen sylw. Roedd pedwar o'r rhain yn 'sylweddol' (ambr) a 35 yn 'gymedrol' (melyn), fel y gwelir yn Graff 1 isod.

Graff 1 – Cyfanswm y Camau sy'n Parhau i fod angen Sylw

10. Rydym yn parhau i fonitro'r holl gamau a'u holrhain gyda rheolwyr pan mae angen eu cwblhau, er mwyn sicrhau yr ymdrinnir â nhw. Ar hyn o bryd, mae un cam yr oedd rheolwyr i fod i'w gweithredu erbyn y dyddiad cwblhau, sydd bellach yn 'orddyledus', fel y gwelir yn Graff 2.

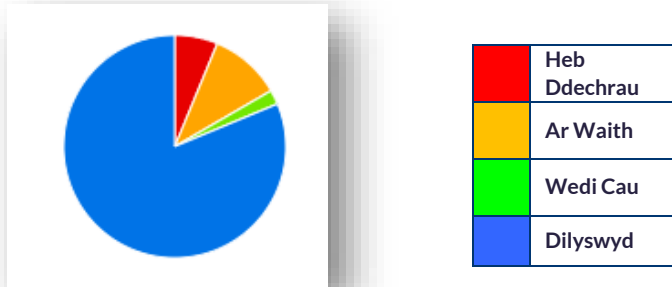
Graff 2 – Camau Gorddyledus

11. Mae'r cam yn ymwneud â mater a aseswyd yn 'gymedrol' yn ystod archwiliad o 'Gyflenwyr Cynnal a Chadw a Thaliadau Dyblyg' ac adennill nifer fechan o daliadau i gredydwy'r a amlygwyd yn ystod yr archwiliad gwreiddiol.
12. Fe'm cynghorwyd bod y Cyfrifydd dan Hyfforddiant yn edrych ar y taliadau dyblyg a'i fod wedi dod o hyd i ambell achos lle mae'r taliad dyblyg eisoes wedi cael ei adennill drwy anfonebau dilynol ar gyfer cyflenwyr y mae'r Cyngor yn eu defnyddio'n rheolaidd. Mae cynnydd yn cael ei wneud o ran y taliadau dyblyg sydd yn weddill, fodd bynnag oherwydd materion staffio yn y tîm Taliadau a chan fod rhaid blaenoriaethu gwasanaethau hanfodol a blaenoriaethau diwedd blwyddyn mae oedi wedi bod gyda'r

gwaith hwn. Byddwn yn parhau i fonitro cynnydd gyda'r gwasanaeth, er mwyn sicrhau bod y gwaith yn cael ei gwblhau cyn gynted â phosibl.

Graff 3 – Cyfanswm y Materion/Risgiau yn ôl Statws

- Mae Graff 3 yn dangos statws yr holl gamau sy'n parhau i fod angen sylw (waeth beth yw'r dyddiad y cytunodd reolwyr i'w gweithredu). Mae'n dangos fod rheolwyr bellach wedi ymdrin â 83%, ac mae Archwiliad Mewnol wedi dilysu 81%¹.
- Mae'r 2% sy'n weddill yn ymwneud ag archwiliad o 'Adennill Dyledion Treth Gyngor, Ardrethi Annomestig a Mân Ddyledion y Cyngor', yr ydym yn ei olrhain yn ffurfiol ar hyn o bryd. Byddwn yn dilysu bod rheolwyr wedi llwyddo i weithredu'r camau hyn yn ystod y gwaith hwn.
- Mae'r camau 'heb eu dechrau' yn ymwneud â sawl archwiliad lle nad yw'r camau sydd wedi cael eu hadnabod wedi cyrraedd eu

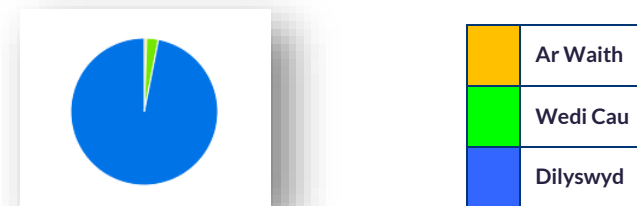
¹ Mae AM yn dilysu pob cam sydd 'wedi cau' i sicrhau ein bod ni'n fodlon bod y camau y mae rheolwyr wedi'u cymryd i fynd i'r afael â'r risg wedi'u nodi.

dyddiadau cwblhau disgwylidig hyd yma. Mae'r rhain yn cynnwys:

- Tlodi (YM11)
- Moderneiddio Cymunedau Dysgu (YM5)
- Rheoli'r Risg o Dwyll Tenantiaeth Tai
- Gwytnwch Sefydliadol
- Y Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol
- Proses Dechreuwyr y Gyflogres.

- Pan fydd y dyddiadau hyn yn nesáu, byddwn yn mynd ati'n rhagweithiol i gael diweddariadau gan reolwyr er mwyn sicrhau cynnydd.

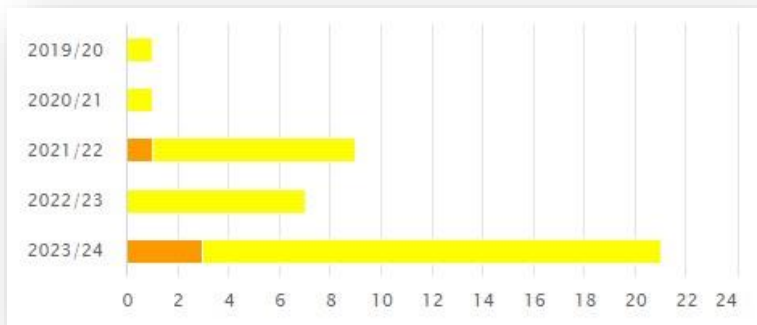
Graff 4 – Cyfanswm y Materion/Risgiau yn ôl Statws (dyledus)

- I'r gwrthwyneb, mae Graff 4 yn dangos statws yr holl gamau sydd wedi bodloni eu dyddiad targed. Mae'n dangos yr ymdriniwyd â 97% o'r camau a oedd yn ddyledus.

18. Mae Archwiliad Mewnol wedi dilysu'r rhan fwyaf o'r rhain, ond fel y nodwyd uchod, mae'r rheiny sydd angen eu dilysu'n ymwneud ag archwiliad o 'Adennill Dyledion Treth Gyngor, Ardrethi Annomestig a Mân Ddyledion', sydd yn cael ei olrhain yn ffurfiol ar hyn o bryd. Mae'r camau a ymddengys yma fel camau 'ar waith' yn orddyledus erbyn hyn, fel y nodir ym mharagraff 11 uchod.
19. O bryd i'w gilydd, byddwn yn ymestyn dyddiadau cwblhau ar gyfer rhai camau, dim ond os yw'r gwasanaeth yn gallu darparu rheswm dilys ar gyfer hynny e.e. mae'n amlwg nad yw'r dyddiad gwreiddiol yn gyraeddadwy, gan fod angen gwneud rhagor o waith er mwyn mynd i'r afael â'r mater/risg.

Graff 5 – Yr holl Faterion/Risgiau sy'n Parhau i fod angen sylw fesul blwyddyn

	Critigol
	Sylweddol
	Cymedrol

20. Fel y nodir uchod, mae 39 o gamau sy'n parhau i fod angen sylw sydd heb eu cwblhau'n llawn.
21. Mae'r rhain wedi'u gwasgaru rhwng blynyddoedd ariannol 2019/20 a 2023/24. Er bod graff 5 yn dangos bod y mwyafrif yn ymwneud â'r flwyddyn ariannol bresennol a'r ddwy flynedd ariannol flaenorol, mae tri phrif fater/risg yn dyddio'n ôl i 2019/20 a 2020/21 nad yw rheolwyr wedi ymdrin â hwy'n llawn.
22. Mae'r rhain yn ymwneud â chwblhau trefniadau mapio sicrwydd y Cyngor ac adennill nifer fechan o daliadau dyblyg i gredydwy.
23. Mae pob un wedi'u sgorio'n 'gymedrol' neu'n 'felyn' o ran risg blaenoriaeth, a chawsom sicrwydd gan reolwyr:
- Mae'r Cyngor yn y broses o ddiweddarau ei system Rheoli Risg, 4action. O ganlyniad, mae'r gwaith o lenwi'r map sicrwydd wedi ailgychwyn. Tra bo Archwilio Mewnol wedi llenwi sicrwydd ar y drydedd linell, mae'r Rheolwr Risg ac Yswiriant yn gweithio gyda'r Rheolwr Busnes Gwasanaeth a'r tîm Perfformio er mwyn llenwi sicrwydd ar y llinell gyntaf a'r ail linell.
 - Fel y nodwyd ym mharagraff 11, mae'r gwaith i adennill y taliadau dyblyg a ganfuwyd yn ystod yr archwiliad gwreiddiol yn mynd rhagddo. Fodd bynnag, cafwyd oedi oherywdd problemau staffio yn y tîm Taliadau a'r angen i flaenoriaethu gwasanaethau hanfodol a blaenoriaethau diwedd blwyddyn.
24. Dylid nodi nad oes unrhyw faterion/risgiau 'sylweddol' yn dyddio'n ôl ymhellach na 2021/22, ac mae'r mwyafrif yn

ymwneud â'r flwyddyn ariannol bresennol fel y gwelir uchod. Mae hyn yn dangos bod rheolwyr yn blaenoriaethu mynd i'r afael â blaenoriaethau uwch.

25. Yn ogystal, er mwyn sicrhau bod gwasanaethau'n mynd i'r afael â'u materion/risgiau'n brydlon a llwyddiannus, os na fydd mater/risg 'sylweddol' wedi'i ddatrys cyn pen 12 mis o'r dyddiad cwblhau gwreiddiol, gofynnir i berchnogion y camau ddiweddarur Pwyllgor ynghylch y rhesymau dros yr oedi mewn mynd i'r afael â'r mater/risg.
26. Ar hyn o bryd mae un mater/risg 'sylweddol' neu ambr sydd yn dal heb ei ddatrys 12 mis wedi'r dyddiad cwblhau gwreiddiol. Mae hyn yn ymwneud â Recriwtio a Chadw a gweithredu system recriwtio newydd, a fydd yn ein galluogi adrodd ar ddata recriwtio yn well i'r Tîm Arweinyddiaeth. Mae rhagor o wybodaeth ar gael yn Atodiad 1 isod.
27. Gan fod y system recriwtio newydd ar fin cael ei rhoi ar waith, rydym wedi cytuno i adolygu'r cynnydd gyda'r gwasanaeth Trawsnewid ym mis Mai 2024. Os na fydd y mater/risg wedi cael ei ddatrys, byddwn yn gofyn i'r Pennaeth Gwasanaeth fynychu cyfarfod o'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a byddwn yn darparu adroddiad pellach pan fydd y Pwyllgor yn derbyn yr adroddiad nesaf ym mis Medi 2024.
28. Gweler diweddariad manwl ar statws y pedwar mater/risg 'sylweddol' sy'n cael eu holrhain ar hyn o bryd yn [Atodiad 1](#).
29. Byddwn yn ymdrechu i fynd i'r afael â'r holl gamau sy'n parhau i fod angen sylw er mwyn sicrhau y cânt eu cwblhau.

Atodiad 1: Statws Manwl Materion/Risgiau ‘Sylweddol’ sy’n Parhau i fod angen Sylw

Teitl yr Archwiliad	Blwyddyn yr Archwiliad	Dyddiad Cyflwyno'r Adroddiad	Dyddiad Targed Presennol	Sgôr Sicrwydd yr Adroddiad*	Crynodeb o'r Mater/Risg	Statws Presennol
Recriwtio a Chadw Staff	2021/22	Mehefin 2022	31/05/24	Rhesymol	Prin iawn yw'r adroddiadau rheolaidd a ffurfiol i'r Tîm Arweinyddiaeth ar ddadansoddi data recriwtio er mwyn sicrhau bod y tîm yn ymwybodol o'r pwysau a'r tueddiadau sy'n wynebu'r Cyngor ar hyn o bryd. Mae hyn yn benodol o bwysig ar hyn o bryd o ystyried materion cenedlaethol lle mae recriwtio staff yn cael effaith ar bob sector.	<p>80% o'r cam wedi'i gwblhau. Mae cwblhau'r cam hwn yn ddibynnol ar roi system recriwtio newydd y Cyngor ar waith. Mae system newydd wedi cael ei phrynu sy'n gallu dadansoddi ac adrodd ar ddata'n well i'r Tîm Arweinyddiaeth.</p> <p>Mae'r gwaith yn mynd rhagddo'n dda, fodd bynnag mae materion technegol gyda'r darparwr a'r opsiynau iaith Gymraeg wedi peri oedi. Mae disgwyl i'r system gael ei lansio ddiwedd mis Mai 2024.</p> <p>Y dyddiad targed ar gyfer y cam hwn oedd Ionawr 2023. Mae'r cam 12 mis yn hwyr, fodd bynnag gan fod y system newydd ar fin cael ei lansio, rydym wedi cytuno i adolygu'r broses gyda'r gwasanaeth ym mai Mai 2024.</p>
Adennill Dyledion Treth Gyngor, Ardrethi Annomestig a Mân Ddyledion	2023/24	Medi 2022	30/04/24	Cyfyngedig	<p>Mae nifer o fân ddyledion sydd heb gael eu holrhain ers nifer o flynyddoedd.</p> <p>Mae risg y gall peidio â chael proses systematig yn ei lle i adolygu hen fân ddyledion yn rheolaidd, arwain at symiau segur a cholled ariannol i'r Cyngor.</p>	<p>Yn ddiweddar fe gynhaliom adolygiad dilyn i fyny o Ddyledion Treth Gyngor, Ardrethi Annomestig a Mân Ddyledion.</p> <p>Fe roesom ddiweddariad manylach i'r Pwyllgor yn ein hadroddiad dilyn i fyny terfynol, sydd wedi'i gynnwys fel rhan o adroddiad diweddarau'r Pennaeth Archwilio a Risg.</p>

Teitl yr Archwiliad	Blwyddyn yr Archwiliad	Dyddiad Cyflwyno'r Adroddiad	Dyddiad Targed Presennol	Sgôr Sicrwydd yr Adroddiad*	Crynodeb o'r Mater/Risg	Statws Presennol
Adennill Dyledion Treth Gyngor, Ardrethi Annomestig a Mân Ddyledion	2023/24	Medi 2022	30/04/24	Cyfyngedig	<p>Mae nifer o ddyledion Treth Gyngor sydd heb gael eu holrhain ers nifer o flynyddoedd.</p> <p>Mae risg y gall peidio â chael proses systematig yn ei lle i adolygu hen ddyledion treth gyngor yn rheolaidd, arwain at symiau segur a cholled ariannol i'r Cyngor.</p>	Fel yr uchod.
Rheoli'r risg o dwyll tenantiaeth	2023/24	Medi 2023	31/07/24	Rhesymol	Nid yw 'r Gwasanaeth Tai'n cynnal archwiliadau tenantiaeth cyfnodol/seiliedig ar risg. O bersbectif gwrth-dwyll, mae archwiliadau tenantiaeth yn ffordd effeithiol o liniaru'r risg o feddiannu stoc dai'r Cyngor yn anghyfreithlon neu ei isosod/gadael/camdefnyddio.	50% o'r cam wedi'i gwblhau. Yn dilyn cyfres o sesiynau twyll tenantiaeth ar gyfer staff allweddol, mae'r Gwasanaeth Tai yn y broses o ddatblygu polisi a gweithdrefnau twyll tenantiaeth. Bydd hyn yn helpu i gadarnhau'r dull ar gyfer ymchwilio i achosion honedig o dwyll tenantiaeth. Mae'r gwasanaeth hefyd yn y broses o ddatblygu dogfen <i>pro-forma</i> twyll tenantiaeth i'w defnyddio wrth archwilio'r stoc dai (tua 10% o'r stoc y flwyddyn).

*Sgôr sicrwydd presennol – un ai ar adeg yr archwiliad gwreiddiol neu ar ôl yr adolygiad dilynol.